

РОЗДІЛ 1. СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО І МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ КРАЇН-УЧАСНИЦЬ ГРУПИ БРІКС ТА ЇХ ВПЛИВ НА СУЧАСНІ МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

DEVELOPMENT TENDENCIES OF BRICS COUNTRIES AND THEIR IMPACT ON THE CURRENT INTERNATIONAL ECONOMIC RELATIONS

УДК 339.92

Карабаза І.А.

к.е.н., доцент кафедри міжнародної економіки

Криворізький економічний інститут
«Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»

Клипо М.С.

студентка

Криворізький економічний інститут
«Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»

У статті розглянуто економічну складову взаємодії країн БРІКС, тенденції їх подальшої співпраці та перспективи впливу на сучасну систему міжнародних відносин. Визначено, що країни БРІКС знаходяться у стадії політико-економічної трансформації, демонструючи поступальні темпи розвитку. Автором зроблено висновок, що у перспективі об'єднання БРІКС виступатиме єдиною геополітичною силою, що може сприяти його розширенню, проте поглиблення інституалізації до рівня інтеграційного утворення не прогнозується.

Ключові слова: БРІКС, тенденції, розвиток, економіка, економічні відносини, Індія, Китай, Росія, ПАР, Бразилія.

В статье рассмотрена экономическая составляющая взаимодействия стран БРИКС, тенденции их дальнейшего сотрудничества и перспективы влияния на современную систему международных отношений. Установлено, что страны БРИКС находятся на этапе политико-экономической трансформации, демонстрируя посту-

пательные темпы развития. Автором сделан вывод, что в перспективе объединение БРИКС будет выступать единой геополитической силой, что может способствовать его расширению, однако углубление институализации до уровня интеграционного образования не прогнозируется.

Ключевые слова: БРИКС, тенденции, развитие, экономика, экономические отношения, Индия, Китай, Россия, ПАР, Бразилия.

The article discusses the economic cooperation in BRICS, the trends of future cooperation and the prospects of influence on the modern system of international relations. The countries of BRICS are in the process of political and economic transformation, showing progressive pace of development. In prospect, BRICS may act as a united geopolitical force that can contribute from its expansion, but the deepening institutionalization of full integration is not on the agenda.

Key words: BRICS, tendencies, development, economics, economic relationships, India, China, Russia, South Africa, Brazil.

Постановка проблеми. Бразилія, Росія, Індія, Китай і ПАР виробляють близько 20% світового ВВП, складають 40% населення планети, а їх сукупна зовнішня торгівля дорівнює майже 17% від усього глобального товарообігу, відповідно країни БРІКС являють собою найбільший світовий ринок, чий сукупний ВВП за останні 10 років зріс у більш ніж три рази. До того ж в 2016 році Міжнародний валютний фонд (МВФ) збільшив на 6% квоти країн, що розвиваються, в рамках реформи управління, яка збільшує кількість їх голосів у раді директорів фонду. У десятці найбільших акціонерів фонду вперше в історії опинилися чотири країни БРІКС – Росія, Бразилія, Індія і Китай, які отримали в цілому близько 15% голосів, що дозволить їм блокувати будь-які неугідні рішення МВФ [25].

Організація країн БРІКС підсилює політичну та економічну інтеграцію, а також має усі необхідні ресурси, щоб вирішувати сучасні глобальні проблеми. Тому актуальним є вивчення ролі країн-учасниць групи БРІКС у розвитку сучасних економічних відносин.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам формування неінституціональних структур та стратегії п'ятистороннього співробітництва у форматі БРІКС присвячено дослідження

таких зарубіжних учених як Д. Уїлсон, Р. Пурушотгаман, Дж. О'Ніл, С. Ахмед та А. Келстон, а також українських учених: С. Шергін, М. Рижков, Є. Макаренко, А. Філіпенко, М. Фесенко, Л. Самойлова, В. Романова, Т. Кузьмич, М. Пасмор, К. Кай-машнікова.

Постановка завдання. Метою дослідження є вивчення та визначення ролі групи країн БРІКС у розвитку сучасної економіки, а також ідентифікація проблем та перспектив розвитку групи.

Виклад основного матеріалу дослідження. На сьогодні БРІКС є певним клубом для обговорення загальних проблем, і його найближчим аналогом можна вважати G7. Однак відмінність БРІКС від інших подібних об'єднань полягає в його потенціалі. Економіки країн БРІКС характеризуються торговельною взаємозалежністю і мають тенденцію до зближення. Для оцінки внутрішнього співробітництва країн-учасниць БРІКС між собою проаналізуємо торгівлю кожної країни з БРІКС по сукупним показникам експорту та імпорту (табл. 1) [5].

Слід зазначити, що протягом п'яти аналізованих років експорт Бразилії до країн БРІКС значно диференціювався: найбільший темп приросту спостерігається у 2012 році, який становить 35,42% або

майже 14,9 млрд. \$; у 2015 порівняно з 2014 роком обсяг експорту зменшився на 6,9 млрд. \$ або на 11,73%. Щодо імпорту, то також у 2012 році обсяг зріс на 35,23% або на 17,8 млрд. \$, а у 2015 – скоротився на 5,14% (3,6 млрд. \$). Сальдо торговельного балансу на кінець 2015 року складає – 15,9 млрд. \$ і є негативним.

Стосовно Росії можна сказати, що найбільший приріст обсягів як експорту, так і імпорту відбувся у 2012 році – на 51,78% та 22,33% відповідно. Зменшення приросту експорту до країн БРІКС спостерігається у 2014 році – на 1,03 млрд \$ (2,25%), а зменшення приросту імпорту припадає на 2015 рік і становить 1,8 млрд \$ (-1,03%). Негативне сальдо торговельного балансу Росії у 2015 році дорівнює 12,22 млрд \$.

В Індії за останні п'ять років спостерігається тенденція до зменшення обсягів імпорту країни і найменший показник саме у 2015 році – зменшення імпорту до країн БРІКС на 7,91% або на 5,7 млрд \$. Найменший приріст експорту до БРІКС становить -12,14% у 2014 році, а вже у 2015 обсяг збільшується на 3,02% або на 0,84 млрд \$. Сальдо торговельного балансу за 2015 рік є негативним і становить 38,5 млрд \$.

Протягом періоду 2011-2015 рр. у Китаї простежується зменшення обсягів китайського імпорту та експорту до країн БРІКС. Найменші прирости припадають на 2015 рік: скорочення обсягів експорту на 7,2 млрд \$ (4,1%) та зменшення імпорту на 6,038 млрд \$ (4,2%). Позитивне сальдо торговельного балансу на 2015 рік складає 31,7 млрд \$, що є найкращим показником серед країн-учасниць.

Слід зазначити, що спостерігається тенденція до зменшення обсягів як експорту, так і імпорту ПАР із року в рік. Найменші показники у 2015 році – зменшення експорту на 11,35% (7,6 млрд \$), а також скорочення імпорту на 7,62% (2,053 млрд \$). Проте у 2015 році сальдо торговельного балансу залишається позитивним – 34,9 млрд \$ [1].

Дані відхилення можна пояснити тим, що за останній рік країни, що розвиваються, на які припадає 38% світового ВВП в номінальному значенні, мало допомагали зростанню світової торгівлі. Якщо в 2010 році внесок країн БРІКС склав 8%, то в 2015 році внесок БРІКС став негативним (-1%). Причинами такої зміни можуть бути: щодо Бразилії – скорочення імпорту сировини з Китаю, Росії – санкції та безпрецедентно низький рівень цін на нафту. Проте головна причина полягає в наступному: курси національних валют країн, що розвиваються, втратили свою вартість щодо долара. Валюти таких провідних країн-експортерів, як Росія та Бразилія втратили від 20% до 50% своєї вартості щодо долара. Навіть Китай, який є другою за величиною економікою світу, девальював свою валюту на 3-4% [3].

Експерти-аналітики передбачають чотири можливі сценарії розвитку БРІКС (рис. 1). Кожен сценарій відрізняється тим чи іншим набором реалізованих ініціатив політичної та економічної інтеграції. До числа перших можна віднести введення безвізового режиму між країнами, створення наднаціональних органів, що мають пріоритет щодо національних, спільне вирішення питань безпеки, координацію зовнішньої політики, формування загальних збройних сил швидкого реагування. До економічних інструментів відносяться такі механізми, як ліквідація торгових бар'єрів, забезпечення взаємозв'язку ринків товару, праці, капіталу, створення наднаціональних органів і зон вільної торгівлі з іншими країнами.

Розглянувши вище зазначені сценарії розвитку БРІКС, можна сказати, що найбільш вдалим є існування БРІКС як альянсу, тому що стратегія створення альянсу країн групи БРІКС передбачає існування відносин між країнами-учасницями, які мають спільні цілі, прагнуть спільної вигоди та визнають високий рівень взаємозалежності, а також об'єднання зусиль для досягнення мети,

Таблиця 1

Динаміка товарообігу країн БРІКС протягом 2011 – 2015 рр., млн. доларів США

Роки	Бразилія	Δ,%	Росія	Δ,%	Індія	Δ,%	Китай	Δ,%	ПАР	Δ,%	
Експорт											
БРІКС	2011	42051	-	28 562	-	18 234	-	118 713	-	29 473	-
	2012	56947	35,42	43 350	51,78	26 205	43,72	157 438	32,62	49 811	69,01
	2013	53359	-6,30	45 912	5,91	31 619	20,66	174 594	10,90	65 428	31,35
	2014	59065	10,69	44 879	-2,25	27 782	-12,14	176 551	1,12	67 550	3,24
	2015	52137	-11,73	46 497	3,61	28 622	3,02	169 306	-4,10	59 883	-11,35
Імпорт											
БРІКС	2011	50759	-	45 647	-	46 329	-	77 633	-	16 665	-
	2012	68640	35,23	55 842	22,33	60 250	30,05	126 936	63,51	22 083	32,51
	2013	69502	1,26	58 714	5,14	78 120	29,66	139 742	10,09	24 834	12,46
	2014	71825	3,34	60 539	3,11	72 945	-6,62	143 574	2,74	26 944	8,50
	2015	68130	-5,14	58 716	-3,01	67 172	-7,91	137 536	-4,21	24 891	-7,62

Джерело: складено автором на основі джерела [5]

реалізація, якої б вимагала набагато більше витрат за умови дії поодиночі [13].

При чому у рамках стратегічного альянсу країни поєднують зусилля, зберігаючи при цьому свою господарську і юридичну самостійність.

Це – співробітництво, що дозволяє покладатись на сильні сторони учасників, причому ні в кого немає бажання чи можливості захопити унікальні переваги партнера. Учасники одержують більш повну інформацію один про одного і про виконання контрактів, комунікації досить прозорі. У підсумку значно зростає роль неформальних факторів, насамперед взаємної довіри [8].

Існування БРІКС як альянсу передбачає посилення зближення країн, їх економічних та соціальних показників, яке, у свою чергу, відіграє особливу роль у діяльності кожної країни-учасниці на міжнародній арені та безпосередньо впливає на добробут націй. Таким чином, БРІКС у формі альянсу дає наступні зміни:

– зміни у частці та місці кожної країни-учасниці БРІКС у торговельних взаємозв'язках порівняно із 2014 роком. Так, у торгівля між Бразилією та країнами БРІКС зміниться наступним чином: Китай – 65%, Росія – 15%, Індія – 12%, ПАР – 8%). Торговельні зв'язки між Росією та БРІКС – Китай – 75%, Бразилія – 10%, Індія – 10%, ПАР – 5%. Щодо торгівля між Індією та країнами БРІКС ситуація прийме вигляд: Китай – 67%, Росія – 8%, ПАР – 14%, Бразилія – 11%. Торгівля між ПАР та БРІКС: Китай – 70%, Індія – 20%, Бразилія – 7% і Росія – 3%. Китай матиме такі показники – Росія – 25%, ПАР – 20%, Бразилія – 28%, Індія – 27%. Усе це спричинено взаємовигідними торговельними операціями між країнами, які приносять бажаний ефект та результат [21].

– нарешті, БРІКС розширює свою репрезентативність та відкриває двері для інших членів.

Спочатку входить Аргентина, потім з метою посилення євразійської повістки і стримування Китаю Росії вдається привести в організацію Туреччину (що вважається величезним геополітичним успіхом). В альянсі формується багаторівнева система членства, і на черговому щорічному Саміті в Анкарі у 2030 році очікується надання членства Індонезії та Саудівської Аравії [21].

Висновки з проведеного дослідження. Отже, отримані результати дозволяють виявити наступні тренди розвитку країн групи БРІКС:

– ключовими центрами торгівлі у рамках БРІКС є Бразилія та Китай, адже обсяги експорту та імпорту є значно більшими, ніж в інших країнах. Так, частка Бразилії у товарообігу становить 19,2%, а частка Китаю – 38,2%;

– експортно-імпортні операції між країнами-учасницями БРІКС характеризуються нестійкими показниками обсягів експорту та імпорту і мають тенденцію до скорочення кожного року;

– на структуру експорту та імпорту між країнами БРІКС впливають різноманітні фактори: географічне положення, наявність та різноманітність природних ресурсів, культура, традиції та економічний розвиток країни в цілому;

– найбільший приріст експорту на початок 2016 року спостерігається у Росії (+3,61%). Це пов'язано з тим, що у першому півріччі 2016 року порівняно з аналогічним періодом 2015 року спостерігається приріст фізичних обсягів несировинного експорту на 11%. Адже поточна криза, що розвивається на тлі різкого і тривалого зниження світових цін на енергоресурси і за участю абсолютно нового фактора – санкцій, вплинула не тільки на обсяги зовнішньої торгівлі, а й на її структуру. Падіння нафтових цін призвело до зниження частки палива в загальному обсязі експорту в 2016 році порівняно з 2014 роком і збільшення

Можливі сценарії розвитку БРІКС	Залишатися в статусі «групи держав, що розвиваються», що існує для обговорення глобальних питань, які формуються в інших країнах і наднаціональних об'єднаннях.
	Розширювати свій вплив на розвиток міжнародних відносин за допомогою інструментарію політичної інтеграції – розширення членства та створення політичного альянсу.
	Посилювати економічне зростання і взаємну торгівлю країн БРІКС шляхом активізації економічної інтеграції, будуючи повноцінний економічний союз, який за рахунок розвитку внутрішньої економічної потужності зможе шукати відповіді на виклики, що стоять перед країнами.
	Посилювати економічну інтеграцію і транслювати її в простір глобальної конкурентоспроможності для вирішення світових проблем, що стоять перед людством

Рис. 1. Чотири можливі сценарії розвитку БРІКС [5]

частки хімічної продукції і металів, при цьому фізичні обсяги експорту палива сильно не змінилися [2, с. 13];

– найбільше скорочення експорту знаходить своє відображення у Бразилії, що пов'язано з падінням цін на сировину і сільськогосподарську продукцію на початку поточного року;

– Індія характеризується найсуттєвішим зниженням показників імпорту на початок 2016 року, це викликано передусім девальвацією національної валюти.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. БРИКС: перспектива для України? [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://for-ua.com/analytics/2013/08/30/103053.html>.
2. Бюллетень соціально-економічного кризиса в Росії [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://ac.gov.ru/files/publication/a/8884.pdf>.
3. BRICs and Beyond [Electronic resource] / Goldman Sachs, 2007. – Mode of access: <http://www.goldmansachs.com>.
4. BRICS Business magazine [Electronic resource]: <http://www.bricsmagazine.com>.
5. BRICS Joint statistical publication, 2015 [Electronic resource]: <http://brics.itamaraty.gov.br/joint-statistical-publications>.
6. BRICS: Trade Policies, Institutions and Areas for Deepening Cooperation [Electronic resource]: <http://wtocentre.iift.ac.in/FA/Brics.pdf>.
7. Гаврилюк О. В. Економічна інтеграція в сучасному світі / О. В. Гаврилюк, А. П. Румянцев – Київ, 1995. – 365 с.
8. Економічний часопис – XXI. Науковий журнал [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://soskin.info/ea/2012/5-6/zmist.html>.
9. International Trade Statistics 2014 [Electronic resource]: https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/its2014_e/its2014_e.pdf.
10. Козловский Е. А. Бразилия, Россия, Индия, Китай, ЮАР: стратегия недропользования / Е. А. Козловский, Е. А. Комаров, Р. Н. Макрушин – Национальный комитет по исследованию БРИКС. – 2013. – 430 с.
11. Lawson S. Dreaming With BRICs: The Path to 2050 [Electronic resource]: <http://www.goldmansachs.com/our-thinking/archive/brics-dream.html>.
12. Луков В. БРИКС – фактор глобального значення [Электронный ресурс] – Режим доступу: <https://interaffairs.ru/jauthor/material/475>.
13. Македон В.В. Европейський вектор економічного розвитку [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Ever/2009_1/9.pdf.
14. Міжнародна економіка : Конспект лекцій (КНЕУ) [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://ukrkniga.org.ua>.
15. Мовчан А. Ложная надежда. Почему БРИКС не будет работать [Электронный ресурс] – Режим доступу: <https://slon.ru/posts/53884>.
16. Островская Е. Я. Сотрудничество в формате БРИК: цели и перспективы / Е. Я. Островская, И. С. Фирсова – Экономика XXI века. – 2010. – С. 87–95.
17. Pape R. Soft Balancing against the United States / R. Pape // International Security. – 2005. – P. 7–45.
18. Панченко М. Ю. Экономические основы стратегического партнерства России, Индии и Китая / М.Ю. Панченко – Москва, 2010. – 358 с.
19. Передрій О. С. Міжнародні економічні відносини / О. С. Передрій – Київ, 2008 – 264 с.
20. Портал внешнеэкономической информации [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.ved.gov.ru>.
21. Резнікова О. Підсумки четвертого саміту БРИКС: нове місце країн, що розвиваються, у глобалізованому світі. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/801/>.
22. Роньшина В. И. Международные экономические отношения / В. И. Роньшина – Москва, 2009. – 441 с.
23. Самсонова С. С. Усиливающаяся позиция стран БРИКС на африканском континенте / С. С. Самсонова – БРИКС и Африка: сотрудничество в целях развития. – М. : РУДН, 2013. – С. 68-73.
24. Толорая Г. Д. БРИКС – «мальный пузырь» или шанс изменить миропорядок? [Электронный ресурс] – Режим доступу: <http://www.imepieurasia.ru/baner/BRICS.pdf>.
25. Фінансово-інформаційний портал GALFINANCE [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://galfinance.info/banki-i-finansi/2016/01/29/>.